ΦΩΝΗΤΙΚΗ & ΦΩΝΟΛΟΓΙΑ

Μιλώ και γράφω

Ενότητα 1. Φθόγγοι και γράμματα

§1. Τα γράμματα και η προφορά τους

Η ρωσική γλώσσα ανήκει στη σλαβική ομάδα της ινδοευρωπαϊκής οικογένειας γλωσσών και μαζί με την Ουκρανική και τη Λευκορωσική, αποτελούν την ανατολική-σλαβική υπο-ομάδα. Στην ινδοευρωπαϊκή οικογένεια ανήκουν οι περισσότερες ευρωπαϊκές γλώσσες, μεταξύ των οποίων και η Ελληνική. Είναι η πιο διαδεδομένη γεωγραφικά γλώσσα της Ευρασίας και από τις σλαβικές γλώσσες αυτή με τον μεγαλυτέρο αριθμό ομιλητών.

Οι Ρώσοι γράφουν με το «κυριλλικό αλφάβητο», το οποίο είναι μια παραλλαγή του ελληνικού. Την κυριλλική γραφή επινόησε ο λόγιος του Βυζαντίου Κύριλλος με σκοπό να μεταφράσει το Ευαγγέλιο στους μέχρι τότε ειδωλολάτρες Σλάβους. Η σημερινή μορφή του ρωσικού αλφαβήτου έχει αλλάξει και έχει απλοποιηθεί προκειμένου να προσαρμοστεί στις σύγχρονες απαιτήσεις της γλώσσας. Τα παλαιότερα χειρόγραφα, τα οποία είναι γραμμένα σε κυριλλικό αλφάβητο χρονολογούνται τον 11ο αιώνα.

Η ρωσική γλώσσα έχει 33 γράμματα. Υπάρχουν 21 σύμφωνα, 10 φωνήεντα και δύο γράμματα που, αν και δεν προφέρονται τα ίδια, επηρεάζουν την προφορά των διπλανών συμφώνων. Πρόκειται για το *σκληρό* σημείο **ъ** (твёрдый знак) και το *μαλακό* σημείο **ь** (мя́гкий знак).

Ο Πίνακας 1.1 περιλαμβάνει όλα τα γράμματα της ρωσικής αλφαβήτου. Διάβασε τη συνοδευτική λέξη κάθε γράμματος. Μπορείς να ακούσεις όλο το ρωσικό αλφάβητο πατώντας το σύμβολο .

Τυπογραφικό γράμμα	Καλλιγραφικό γράμμα	Ονομασία γράμματος	Παραδείγματα λέξεων
А, а	*Аа*	а	**а**нке́та
Б, б	*Бб*	бэ	**б**ана́н
В, в	*Вв*	вэ	**в**от
Г, г	*Гг*	гэ	**г**ол
Д, д	*Дд*	дэ	**д**ом

Е, е	Ее	е	**е**ль
Ё, ё	Ёё	ё	**ё**лка
Ж, ж	Жж	же	**ж**ар
З, з	Зз	зэ	**з**ал
И, и	Ии	и	**И**ра
Й, й	Йй	и краткое (η κράτκαγιε)	**й**ód
К, к	Кк	ка	**к**ласс
Л, л	Лл	эль	**л**áмпа
М, м	Мм	эм	**м**á**м**а
Н, н	Нн	эн	о**н**
О, о	Оо	о	н**ó**та
П, п	Пп	пэ	**п**á**п**а
Р, р	Рр	эр	**р**укá
С, с	Сс	эс	**с**ок
Т, т	Тт	тэ	**т**анк
У, у	Уу	у	л**у**к
Ф, ф	Фф	эф	**ф**óрма
Х, х	Хх	ха	мý**х**а
Ц, ц	Цц	це	**ц**ирк
Ч, ч	Чч	че	**ч**ай
Ш, ш	Шш	ша	**ш**ут
Щ, щ	Щщ	ща	бор**щ**
Ъ	Ъ	твёрдый знак (τβιόρντιι ζνακ)	с**ъ**ел
ы	Ы	ы	с**ы**р
Ь	Ь	мягкий знак (μιάχκιι ζνακ)	сем**ь**
Э, э	Ээ	э	м**э**р
Ю, ю	Юю	ю	**Ю**ра
Я, я	Яя	я	**Я**на

Πίνακας 1.1: Τα γράμματα της Ρωσικής και η προφορά τους

Να θυμάσαι:

- Τα γράμματα **а, о, у, э, и, е, ё, ы, ю, я** αντιπροσωπεύουν φωνηεντικούς φθόγγους.
- Τα γράμματα **б, в, г, д, ж, з, й, к, л, м, н, п, р, с, т, ф, х, ц, ч, ш, щ** αντιπροσωπεύουν συμφωνικούς φθόγγους.

§1.2. Φωνηεντικοί φθόγγοι

Τους φθόγγους τους ακούμε και τους προφέρουμε, ενώ τα γράμματα τα βλέπουμε και τα διαβάζουμε. Δεν υπάρχει ωστόσο πάντοτε απόλυτη αντιστοιχία ανάμεσα σε ένα γράμμα και τον φθόγγο, δηλ. τον ήχο, στον οποίο αντιστοιχεί. Μερικές φορές ένα γράμμα μπορεί να δηλώνει ανάλογα με τη θέση του διαφορετικό φθόγγο ή ακόμα και διαφορετικούς φθόγγους. Αυτό συμβαίνει με τα ακόλουθα τέσσερα γράμματα: **е, ё, ю, я**.

Αυτά τα γράμματα προφέρονται ως δύο φθόγγοι, δηλ. ως:

е	[je][1]
ё	[jo]
ю	[ju]
я	[ja]

Πότε;

- Στην αρχή λέξης, όπως για παράδειγμα, στις λέξεις **е́сли** *εάν,* **ёж** *σκαντζόχοιρος*, **ю́бка** *φούστα*, **я́щик** *κουτί*
- Μετά από άλλα φωνήεντα, π.χ. **моя́** *δική μου*, **чита́ю** *διαβάζω*, **твоё** *δικό σου*
- Μετά από σκληρό σημείο **ъ** ή μαλακό σημείο **ь**: **друзья́** *φίλοι*, **компью́тер** *υπολογιστής*

Εάν όμως τα **е, ё, ю, я** βρίσκονται μετά από σύμφωνο, τότε προφέρονται ως ένας φθόγγος και, πιο συγκεκριμένα, ως εξής:

[1] Οι λατινικοί χαρακτήρες μέσα σε τετράγωνες παρενθέσεις δηλώνουν την προφορά ενός γράμματος. Για παράδειγμα, το [je] σημαίνει ότι το [e] σχεδόν συμπροφέρεται με ένα πολύ σύντομο [i] πριν από αυτό, όπως στην πρώτη συλλαβή της ελληνικής λέξης ***ι**ερός*.

е	[e]
ё	[o]
ю	[u]
я	[a]

όπως, για παράδειγμα, στις λέξεις **мел** *κιμωλία*, **вёл** *οδηγούσα*, **лю́ди** *άνθρωποι*, **мя́со** *κρέας*

Στην Ελληνική, σε αντίθεση με τη Ρωσική, ένας φθόγγος μπορεί να αναπαριστάται με διάφορα γράμματα. Για παράδειγμα, ο φθόγγος [e] αποδίδεται στο γραπτό λόγο και με *ε* και με *αι*. Δεν είναι δυνατόν όμως ένα γράμμα να έχει δύο διαφορετικές προφορές, όπως συμβαίνει στη Ρωσική, π.χ. **сел** *έκατσε* αλλά **съе́л** *έφαγε.*

§1.3. Φωνήεντα σε τονισμένη θέση

Σε κάθε γλώσσα, το τονισμένο φωνήεν διαχωρίζεται από τα άτονα με διάφορους τρόπους: (α) με την ένταση της άρθρωσης της συλλαβής που περιλαμβάνει το τονισμένο φωνήεν, η οποία μεταφράζεται ακουστικά ως η πιο δυνατή συλλαβή, (β) με τη διάρκεια της προφοράς, η οποία δίνει την εντύπωση ότι η τονισμένη συλλαβή διαρκεί περισσότερο, (γ) το ύψος της φωνής, δηλ. τη μελωδία που επενδύει τα εκφωνήματα των ομιλητών. Σε πολλές γλώσσες η προφορά ενός φωνήεντος αλλάζει ανάλογα με το αν είναι τονισμένο ή άτονο. Αυτό συμβαίνει και στην περίπτωση της Ρωσικής.

Οι φωνηεντικοί φθόγγοι που ποτέ δεν αλλάζουν την προφορά τους όταν τονίζονται είναι οι εξής έξι (6): **а, о, у, ы, и, э**.

Παραδείγματα:

рабо́та	*δουλειά*
му́зыка	*μουσική*
мы́шка	*ποντικάκι*
ви́лка	*πιρούνι*
э́хо	*ηχώ*
ма́ма	*μαμά*

Η προφορά των φθόγγων **а, о, у, и, э** μοιάζει πολύ στις δύο γλώσσες, δηλ. την Ελληνική και τη Ρωσική. Εξαίρεση αποτελεί ο φθόγγος **ы**, ο οποίος δεν υπάρχει στην Ελληνική. Πληροφορίες σχετικά με αυτόν τον φθόγγο μπορείς να βρεις στην ενότητα §1.4.

Διάβασε προσεκτικά τα παραδείγματα στον παρακάτω πίνακα και προσπάθησε να εντοπίσεις τις ομοιότητες και τις διαφορές στην προφορά των τονισμένων φθόγγων. Τα ηχητικά αρχεία θα σε βοηθήσουν σ' αυτήν τη σύγκριση:

	а	**о**	**у**	**ы**	**и**	**э**
Ρωσική	Анна	мóре	внук	мы́ло	úмя	мэр
Ελληνική	*Άννα*	*λόφος*	*γιατρού*	*αντίο*	*λίτρο*	*παίρνω*

Πίνακας 1.2: Τονισμένα και άτονα φωνήεντα στη Ρωσική και την Ελληνική

§1.4. Οι φθόγγοι *ы* και *и*

Ο φθόγγος **ы** είναι πολύ ξεχωριστός καθώς δεν υπάρχει στην Ελληνική. Στη Ρωσική δεν τον συναντάμε ποτέ στην αρχή της λέξης· απαντά μόνο στη μέση και στο τέλος της λέξης.

Παραδείγματα:

Мýла м**ы́**ло не любýла.

Η Μίλα δεν αγαπούσε το σαπούνι.

Это столы́.

Αυτά είναι τα τραπέζια.

Επίσης, δεν πρέπει να τον μπερδεύουμε με τον **и**, καθώς αυτό το λάθος μπορεί να αλλάξει τη σημασία της λέξης!

Παραδείγματα:

Это м**ы́**ло.

Αυτό είναι το σαπούνι.

Это м**ы́**ло.

Αυτό είναι χαριτωμένο.

Θα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι, όταν μια πρόθεση τελειώνει σε σκληρό σύμφωνο, π.χ. **без**, **из**, **над**, **под**, **от,** και η επόμενη ξεκινάει με τον φθόγγο **и**, τότε αυτός ο φθόγγος προφέρεται ως **ы**.

Παραδείγματα:

без **ы́**мени	*χωρίς όνομα*
с **И**рой	*με την Ίρα*
с **И**горем	*με τον Ιγκόρ*
из **И**ндии	*από την Ινδία*
в **и**гре́	*στο παιχνίδι*

Κανόνες ορθογραφίας

1. Μετά από τα γράμματα **ж, ш, щ, ч** γράφουμε πάντοτε το **и** και ποτέ το **ы**.

Παραδείγματα:

Широ́кий шар.	*Φαρδιά σφαίρα.*
На́**ш**и **ж**иво́тные.	*Τα δικά μας ζώα.*
Ва́**ш**и но**жу́**.	*Τα δικά σας μαχαίρια.*

2. Μετά από το γράμμα **ц** γράφουμε πάντοτε το **и** και ποτέ το **ы**. Εξαίρεση αποτελούν οι λέξεις/φράσεις: **цыга́н** *τσιγγάνος*, **цыплёнок** *κοτοπουλάκι*, **на цы́почках** *στις μύτες των ποδιών*.

§1.5. Φωνήεντα σε άτονη θέση

Τα άτονα φωνήεντα προφέρονται με μικρότερη διάρκεια και ένταση, είναι δηλ. λιγότερο δυνατά και πολύ πιο σύντομα από τα τονισμένα. Στη Ρωσική η προφορά ενός άτονου φωνήεντος αλλάζει ανάλογα από την απόσταση και τη θέση του σε σχέση με την τονισμένη συλλαβή, δηλ. από το αν βρίσκεται μία ή περισσότερες συλλαβές πριν ή μία συλλαβή μετά από το τονισμένο φωνήεν.

§1.5.1. Τα φωνήεντα *и, ы, у*

Οι φθόγγοι **и, ы, у** προφέρονται με μικρότερη διάρκεια όταν βρίσκονται σε άτονη θέση απ' ότι όταν είναι τονισμένοι.[2]

Πρόσεξε τη διαφορά μεταξύ του τονισμένου φωνήεντος και των άτονων φωνηέντων **и, ы, у** στις λέξεις του Πίνακα 1.3:

	Τονισμένη θέση		Άτονη θέση
и́ и	Ира *Η Ειρήνη*		идéя *ιδέα*
ы́ ы	язы́к *γλώσσα*		кýры *κότες*
у́ у	мýзыка *μουσική*		рукá *χέρι*

Πίνακας 1.3: Τονισμένα και άτονα φωνήεντα **и, ы, у**

Διάβασε τα ακόλουθα ζεύγη λέξεων και πρόσεξε την αλλαγή στην προφορά των άτονων φωνηέντων:

рукú	*χεριού*	рýки	*χέρια*
ры́бы	*ψάρια*	рыбáк	*ψαράς*
рукáв	*μανίκι*	трубá	*σωλήνας*

Πίνακας 1.4: Ζεύγη λέξεων με φωνήεν σε τονισμένη-άτονη θέση

§1.5.2. Τα φωνήεντα *а* και *о* μετά από σκληρά σύμφωνα

Οι φθόγγοι **а** και **о** σε άτονη θέση και μετά από σκληρά σύμφωνα (βλ. ενότητα §1.5.4), αλλάζουν προφορά ανάλογα με το πού βρίσκονται σε σχέση με την τονισμένη συλλαβή.[3] Όταν το άτονο φωνήεν βρίσκεται πιο κοντά στην τονισμένη συλλαβή, προφέρεται με τη γλώσσα τοποθετημένη πιο χαμηλά μέσα στο στόμα και με μεγαλύτερη διάρκεια από ό,τι τα αντίστοιχα άτονα φωνήεντα που απαντούν σε πιο απομακρυσμένες θέσεις. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν δύο βαθμίδες ποιοτικής αλλαγής των άτονων φωνηέντων *а* και *о*:

[2] Αυτού του είδους αλλαγή της προφοράς ονομάζεται *ποσοτική αλλαγή*. Στην Ελληνική γλώσσα τα άτονα φωνήεντα δεν αλλάζουν τη προφορά τους σε σχέση με τα τονισμένα με εξαίρεση κάποιες διαλέκτους της Βόρειας Ελλάδας, π.χ. *άνθρωπος* → *άνθρουπους*, *έλεγε* → *έλιγι*, κ.λπ.

[3] Τέτοιο είδος αλλαγής προφοράς ονομάζεται *ποιοτική αλλαγή*.

Πρώτη βαθμίδα αλλαγής Τα **а** και **о** βρίσκονται μια συλλαβή πριν το τονισμένο φωνήεν.	**Δεύτερη βαθμίδα αλλαγής** Τα **а** και **о** βρίσκονται δύο, τρεις ή περισσότερες θέσεις πριν το τονισμένο φωνήεν ή μία θέση μετά το τονισμένο φωνήεν.
Παραδείγματα: Антóн самá *Αντώνης μόνη*	*Παραδείγματα*: самовáр красотá рúса *σαμοβάρι ομορφιά του ρυζιού*
домá водá горá *σπίτια νερό βουνό*	молокó хорошó óколо *γάλα καλά δίπλα*

Πίνακας 1.5: Βαθμίδες αλλαγής της προφοράς φωνηέντων **а** και **о**

Να θυμάσαι:

- Τα άτονα φωνήεντα προφέρονται διαφορετικά από τα τονισμένα.
- Η προφορά των άτονων φωνηέντων εξαρτάται από τη θέση τους σε σχέση με το τονισμένο.

§1.5.3. Τα φωνήεντα я και е μετά από μαλακά σύμφωνα

Τα φωνήεντα **я** και **е** όταν βρίσκονται μια συλλαβή πριν από την τονισμένη μοιάζουν στη προφορά με το τονισμένο **и**, προφέρονται όμως πιο γρήγορα.

Παραδείγματα:

святóй	*άγιος*
немнóго	*λίγο*
светлó	*φωτεινά*
пятнó	*λεκές*

Σε άτονες συλλαβές πριν ή μετά από το τονισμένο φωνήεν προφέρονται ως **ъ**.

Παραδείγματα:

зéлень	*πρασινάδα*
серебрó	*ασήμι*

зрúтели	*θεατές*
зáнят	*απασχολημένος*
мéсяц	*μήνας*

Κανόνες ορθογραφίας

Για να μάθουμε ποιος φθόγγος γράφεται στο θέμα της λέξης πρέπει να θυμηθούμε κάποια λέξη με το ίδιο θέμα στην οποία όμως η συλλαβή που μας ενδιαφέρει τονίζεται.

Παραδείγματα:

в_дá	*νερό*	→	вóды	*νερά*
л_снóй	*δασικός*	→	лес	*δάσος*
в_сёлый	*χαρούμενος*	→	вéсело	*χαρούμενα*

Ωστόσο υπάρχουν λέξεις για τις οποίες δεν ισχύει αυτός ο κανόνας. Σ' αυτήν την περίπτωση θα πρέπει να συμβουλευτούμε το λεξικό και να αποστηθίσουμε τις λέξεις αυτές ως εξαιρέσεις.

Παραδείγματα:

капýста	*λάχανο*
фонáрь	*φανός, φανάρι*
сковородá	*τηγάνι*
бесéда	*συζήτηση*

§1.6. Μαλακά και σκληρά σύμφωνα

Ένα από τα πιο χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Ρωσικής, που προκαλεί μεγάλες δυσκολίες σε ομιλητές άλλων γλωσσών, είναι η διάκριση σε *μαλακά* και *σκληρά* σύμφωνα. Τα περισσότερα σύμφωνα εμφανίζονται σε ζεύγη όπου το ένα σύμφωνο είναι μη ουρανικοποιημένο (σκληρό) ενώ το άλλο είναι ουρανικοποιημένο (μαλακό).[4] Τα ουρανικοποιημένα σύμφωνα πέρα από την κανονική άρθρωση συνοδεύονται από μια δεύτερη, η οποία περιλαμβάνει την κίνηση του μπροστινού μέρους της γλώσσας προς τον ουρανίσκο. Συνολικά

[4] Την ουρανικοποίηση/μαλακότητα θα τη συμβολίζουμε με μια απόστροφο μετά από το σύμφωνο, π.χ. **р', б', п'**, κ.ά.

υπάρχουν 12 ζεύγη σκληρών-μαλακών συμφώνων, τα οποία παρουσιάζονται στον ακόλουθο Πίνακα:

б	п	в	ф	д	т	з	с	л	м	н	р
б’	п’	в’	ф’	д’	т’	з’	с’	л’	м’	н’	р’

Πίνακας 1.6: Ζεύγη μαλακών και σκληρών συμφώνων

Να θυμάσαι:

- Τα μαλακά σύμφωνα δεν είναι παραλλαγές των σκληρών συμφώνων γιατί η χρήση τους αλλάζει τη σημασία των λέξεων: **кров** *στέγη* και **кровь**[5] *αίμα*.
- Τα σύμφωνα **ш, ж, ц** είναι πάντα σκληρά και δεν έχουν αντίστοιχα μαλακά. Αντίθετα, τα σύμφωνα **ч, щ, й** είναι πάντα μαλακά και δεν έχουν αντίστοιχα σκληρά.
- Μετά από τα μαλακά σύμφωνα ακολουθούν τα γράμματα ***е, ё, и, ю, я, ь*** και μετά από τα σκληρά σύμφωνα ακολουθούν τα ***а, о, у, ы, э.***

Παραδείγματα:

жить	*ζω*
шёлк	*μετάξι*
цирк	*τσίρκο*
цита́та	*παραπομπή*
лы́жи	*σκι*
час	*ώρα*
чай	*τσάι*
щу́ка	*λούτσος*

Η αντίθεση μαλακών-σκληρών συμφώνων εμφανίζεται:

- Πριν από φωνήεντα, π.χ. **мат** *ματ (στο σκάκι)* και **мят** *τσαλακωμένος*
- Στο τέλος της λέξης, π.χ. **кров** *στέγη* και **кровь** *αίμα*.
- Και συχνά πριν από σύμφωνα, π.χ. **по́лка** *ράφι* και **по́лька** *πόλκα (χορός)*.

Διάβασε προσεκτικά τα παρακάτω παραδείγματα και θυμήσου ότι η λάθος προφορά των σκληρών και μαλακών συμφώνων αλλάζει τη σημασία της λέξης:

[5] Όταν μετά από σύμφωνο δεν ακολουθεί φωνήεν, τότε η ουρανικοποίηση δηλώνεται με το γράμμα **ь** (μαλακό σημείο).

Σκληρά σύμφωνα		Μαλακά σύμφωνα	
пыл	*φλόγα*	пил	*έπινα*
был	*ήταν*	бил	*χτυπούσα*
гра́фы	*στήλες*	гра́фик	*διάγραμμα*
выть	*ουρλιάζω*	вить	*πλέκω*
косы́	*πλεξίδας*	косú	*θέριζε*
во́зы	*φορτηγά*	возú	*μετέφερε*
то́мный	*λιγωμένος*	тёмный	*σκουρόχρωμος*
ды́ма	*καπνού*	Дúма	*κύριο όνομα*
мыл	*έπλενα*	мил	*ευχάριστος*
ныть	*γκρινιάζω*	нить	*κλωστή*
горы́	*βουνού*	горú	*καίγε*
полы́	*πατώματα*	полú	*σκάλιζε*

Πίνακας 1.7: Λέξεις με ζεύγη σκληρών και μαλακών συμφώνων

§1.7. Άηχα και ηχηρά σύμφωνα

Στη ρωσική γλώσσα υπάρχουν 12 ζευγάρια άηχων-ηχηρών συμφώνων. Τα ηχηρά σύμφωνα *στο τέλος της λέξης* και *μπροστά από άηχα* σύμφωνα προφέρονται ως *άηχα*. Αυτό το φαινόμενο λέγεται *αηχοποίηση*.

Ηχηρό	Άηχο	Παραδείγματα			
б	п	зу́бы	зуб	*δόντια*	*δόντι*
		зубо́к	зубка́	*δοντάκι*	*δοντιού*
б’	п’	глубина́	вглубь	*βάθος*	*βαθιά*
в	ф	Че́хова	Че́хов	*του Τσέχοφ*	*Τσέχοφ*
		ава́нс	автóбус	*προκαταβολή*	*λεωφορείο*
в’	ф’	кро́ви	кровь	*αίματος*	*αίμα*
г	к	дру́га	друг	*φίλου*	*φίλος*
г’	к’	кни́ги	книг	*βιβλία*	*βιβλίων*
д	т	ло́дочка	ло́дка	*βαρκούλα*	*βάρκα*
д’	т’	ся́дишь	сядь	*θα καθίσεις*	*κάθισε*
з’	с’	моро́зы	моро́з	*παγωνιές*	*παγωνιά*
з	с	ска́зочка	ска́зка	*παραμυθάκι*	*παραμύθι*
		свя́зи	связь	*σχέσεις*	*σχέση*

ж	ш	ножú	нож	*μαχαίρια*	*μαχαίρι*
		нóженька	нóжка	*ποδαράκι*	*ποδαράκι*

Πίνακας 1.8: Λέξεις με ζεύγη ηχηρών και άηχων συμφώνων

Να θυμάσαι:

Τα σύμφωνα ***ц, х, ч*** είναι πάντα άηχα και δεν διαθέτουν τα αντίστοιχά τους ηχηρά, ενώ τα σύμφωνα ***м, н, р, л*** είναι πάντα ηχηρά και δεν έχουν το αντίστοιχο άηχο μέλος.

Παραδείγματα:

тáнец	*χορός*
ключ	*κλειδί*
орéх	*καρύδι*
дом	*σπίτι*
зонт	*ομπρέλα*
вор	*κλέφτης*
зал	*αίθουσα*

Κανόνες ορθογραφίας

Για να γράψουμε σωστά το τελικό σύμφωνο μιας λέξης, πρέπει να θυμηθούμε μια ομόρριζη λέξη, δηλαδή μια λέξη που να περιέχει το βασικό συστατικό της λέξης, το θέμα, και μετά από αυτό να ακολουθεί φωνήεν.

Παραδείγματα:

зуб [п]	зýбы	*δόντια*
нож [ш]	ножú	*μαχαίρια*
луг [к]	лугá	*λιβάδια*
сад [т]	сады́	*κήποι*
глаз [с]	глазá	*μάτια*

Δεν πρέπει να μπερδεύουμε τα ηχηρά με τα άηχα σύμφωνα επειδή η σημασία της λέξης μπορεί να αλλάξει.

Παραδείγματα:

Это се́рая кры́**с**а.

Αυτός είναι γκρίζος αρουραίος.

Это се́рая кры́**ш**а.

Αυτή είναι η γκρίζα σκεπή.

Στα παρακάτω παραδείγματα η λάθος προφορά του άηχου και του ηχηρού συμφώνου αλλάζει τη σημασία της λέξης. Μπορείς να ανατρέξεις στο λεξικό για τη σημασία κάθε ζεύγους λέξεων.

б б’	п п’	бал – пал, бард – парт, из ба́нка – испа́нка, борт – порт, бо́чка – по́чка, был – пыл, пух – бух, бить – пить
в в’	ф ф’	ва́ра – фа́ра, вот – фо́то, вла́га – фла́га финн – вин, фен – вен
г г’	к к’	кот – год, густы́ – кусты́, гора́ – кора́, га́лька – ка́лька, гид – кит, Ги́ви – ки́ви, ду́ги – ма́ки, глубо́к – клубо́к, игра́ – икра́
д д’	т т’	дам – там, сдал – стал, дом – том, до́чка – то́чка, дуб – туп, плоды́ – плоты́, дя́дя – тя́тя, Ду́на – ту́на, день – тень, де́ло – те́ло
з з’	с с’	коза́ – коса́, забо́р – собо́р, зять – сядь, зуд – суд, зуб – суп, визу́т – вису́т, злой – слой, ро́зы – ро́сы, сев – зев, сядь – зять
ж	ш	жар – шар, жаль – шаль, жа́лость – ша́лость, кружу́ – крушу́, ножу́ – ношу́, жить – шить

Πίνακας 1.9: Λέξεις με ηχηρά-άηχα (και σκληρά-μαλακά) σύμφωνα

§1.8. Παχιά συριστικά

Στη Ρωσική υπάρχουν τέσσερα παχιά συριστικά, τα **ш, ж, ч, щ**, η απουσία των οποίων στην Ελληνική προκαλεί δυσκολίες στην προφορά και την ορθογραφία.

Άρθρωση του Ч, ч: Το μπροστινό μέρος της ράχης της γλώσσας και η άκρη της ανεβαίνουν προς τα φατνία, δηλαδή τη βάση των πάνω δοντιών, ενώ τα χείλη

είναι ελαφρώς προτεταμένα. Με την ώθηση του αέρα, το μπροστινό μέρος της γλώσσας απομακρύνεται από τα φατνία, δημιουργεί δηλαδή μια στενή δίοδο διέλευσης του αέρα με αποτέλεσμα ο εξερχόμενος αέρας να προκαλεί «θόρυβο».

Παραδείγματα:

чай	*τσάι*
часто	*συχνά*
отвечать	*απαντάω*
читать	*διαβάζω*
часы	*ρολόι*
чистый	*καθαρός*

Επίσης σε κάποιες λέξεις το γράμμα **ч** προφέρεται ως **ш** όταν υπάρχει στην ορθογραφία ο συνδυασμός των συμφώνων **чн** και **чт** , π.χ. коне**чн**о *φυσικά,* ску**чн**о *βαρετά,* **чт**обы *για να*.

Άρθρωση του Щ, щ: Το μπροστινό μέρος της ράχης της γλώσσας ανεβαίνει στον ουρανίσκο και η άκρη της γλώσσας πλησιάζει τα πάνω δόντια. Ο φθόγγος προφέρεται με περισσότερη μυϊκή πίεση και με τα χείλη ελαφρώς τεταμένα.

Παραδείγματα:

плащ	*αδιάβροχο*
щека	*μάγουλο*
вещь	*πράγμα*
ищу	*ψάξε*

Επίσης αυτός ο φθόγγος προφέρεται όταν υπάρχει στην ορθογραφία ο συνδυασμός των συμφώνων **жч, сч, шч, зч**, π.χ. му**жч**ина *άντρας,* **сч**асть*е ευτυχία,* **сч**итать *μετράω*, гру**зч**ик *φορτωτής.*

Άρθρωση των Ш, ш και Ж, ж: Η άκρη της γλώσσας βρίσκεται πίσω από τα φατνία, ενώ η ράχη της γλώσσας τραβιέται προς τα πίσω. Τα χείλη είναι ελαφρώς τεταμένα. Το ζεύγος **ш – ж** διαφοροποιείται με βάση την ηχηρότητα·

το **ш** είναι άηχο ενώ το **ж** είναι ηχηρό. Οι δύο φθόγγοι μοιράζονται το χαρακτηριστικό ότι είναι και οι δύο παχιοί συριστικοί και πάντοτε σκληροί.

Παραδείγματα:

шар	*σφαίρα*	жар	*ζέστη*
шить	*ράβω*	жить	*ζω*
шу́тка	*αστείο*	жу́тко	*ανατριχιαστικά*

Αξίζει να σημειωθεί ότι ο φθόγγος **ш** ακούγεται με περισσότερη διάρκεια όταν απαντά στο συνδυασμό συμφώνων **сш** και **зш**, π.χ. **сш**ύла *έραψε,* бе**з ш**ýма *χωρίς θόρυβο.*

Άκουσε προσεκτικά τα παραδείγματα του Πίνακα 1.10 και παρατήρησε τις διαφορές ανάμεσα στην προφορά και την ορθογραφία:

сч, зч → [щ], [щ+ч]	сча́стье счита́ть исчеза́ть из чу́вства расчеса́ть из чёрного	*ευτυχία* *μετράω* *εξαφανίζομαι* *από το συναίσθημα* *χτενίζομαι* *από το μαύρο*	
зш, сш → [ш]	с ша́ром без ша́пки сшить	*με τη σφαίρα* *χωρίς σκούφο* *ράβω*	
чт → [ш]	что что́-то что́бы	*τι* *κάτι* *για να*	
зж → [ж]	с же́нщиной с жено́й е́зжу приезжа́ть	*με τη γυναίκα* *με τη σύζυγο* *πηγαίνω* *έρχομαι*	

зз, сз → [з]	с Зúной без зимы́ с зóнтиком	*με τη Ζίνα* *χωρίς χειμώνα* *με την ομπρέλα*	

Πίνακας 1.10: Λέξεις με διαφορετική ορθογραφία και προφορά συμφώνων

Να θυμάσαι:

- Την ιδιαίτερη προφορά των μαλακών και των συριστικών φθόγγων.
- Τον κανόνα αηχοποίησης των ηχηρών συμφώνων στο τέλος της λέξης.

§1.9. Σχέσεις μεταξύ συμφώνων

Στη Ρωσική, όπως και στην Ελληνική, υπάρχει ένα φαινόμενο το οποίο ονομάζεται *αφομοίωση*. Το φαινόμενο αυτό παρατηρείται όταν υπάρχει ακολουθία συμφώνων στο θέμα της λέξης (δηλ. τα συστατικό πριν την κατάληξη), ένα από τα οποία είναι ηχηρό και το άλλο άηχο. Όλα τα ηχηρά σύμφωνα μπορούν να γίνουν άηχα όταν βρίσκονται δίπλα σ' ένα άηχο σύμφωνο, και αντίστροφα.

Το πρώτο ηχηρό σύμφωνο της ακολουθίας μετατρέπεται σε άηχο πριν από ένα άηχο σύμφωνο: з → с, ж → ш, в → ф б → п, з →с, д → т	ска́зка *παραμύθι*, ло́жка *κουτάλι*, всё *όλα*, про́бка *φελλός*, везти́ *μεταφέρω*, ло́дка *βάρκα*
Το πρώτο άηχο σύμφωνο της ακολουθίας μετατρέπεται σε ηχηρό πριν από ένα ηχηρό σύμφωνο: с → з	про́сьба *παράκληση*, сде́лать *κάνω* сда́ча *ρέστα*

Πίνακας 1.11: Αλλαγή στην τιμή ηχηρότητας των συμφώνων σε σχέση με το σύμφωνο που ακολουθεί

Στη Ρωσική πριν από το σύμφωνο **м** μπορούμε να συναντήσουμε και το άηχο **с** αλλά και το ηχηρό **з**. Αυτό δεν συμβαίνει στην Ελληνική,

όπου το σύμφωνο **σ** πάντα προφέρεται ως ηχηρό **ζ**, καθώς αφομοιώνεται ως προς την ηχηρότητα από το **μ**. Για παράδειγμα, στα ρωσικά έχουμε λέξεις όπως **κόcмος** *διάστημα* και **Кузьмá** *Κουζμά (όνομα)*. Στην πρώτη περίπτωση το **с** είναι άηχο ενώ στη δεύτερη το **з** είναι ηχηρό. Αντίθετα στην Ελληνική, και οι δύο αντίστοιχες λέξεις προφέρονται με **ζ**: κό**σμ**ος [ζμ], Κο**σμ**άς [ζμ]. Αυτή η διαφορά μπορεί να επηρεάσει την σωστή προφορά του ρωσικού συμφώνου **с** λόγω της παρεμβολής του κανόνα αφομοιώσης που ισχύει στην Ελληνική. Για παράδειγμα, τις λέξεις **смóтрит** *κοιτάει* και **смысл** *νόημα* πρέπει να τις προφέρουμε με **σμ**, και όχι με **ζμ**.

Ενότητα 2. Συλλαβές και σύμφωνα στην αρχή και το τέλος της λέξης

§2.1. Συλλαβή

Όπως και στην Ελληνική, έτσι και στη Ρωσική η λέξη έχει τόσες συλλαβές όσα είναι και τα φωνήεντα που περιέχει. Το ρωσικό **й** είναι σύμφωνο και δεν δημιουργεί συλλαβή, ενώ το **и** είναι φωνήεν και σχηματίζει συλλαβή, π.χ. **мóй** *δικός μου* (μία συλλαβή) αλλά **мои́** οι δικές μου/τα δικά μου (δύο συλλαβές). Είδαμε στην ενότητα §1.4.1 ότι μια συλλαβή μπορεί να περιέχει ένα τονισμένο ή ένα άτονο φωνήεν. Στη συνέχεια θα εξετάσουμε ποια σύμφωνα και ποιοι συνδυασμοί τους απαντούν στην αρχή της λέξης και ποια σύμφωνα απαντούν στο τέλος της λέξης.

§2.2. Σύμφωνα στην αρχή της λέξης

Η λέξη στη ρωσική γλώσσα μπορεί να ξεκινάει με ένα, δύο ή και περισσότερα σύμφωνα.

Παραδείγματα:

са-ды́	*κήποι*	до-ма́	*σπίτια*
Вла-ди́-мир	*Βλαδίμηρος*	сло-ны́	*ελέφαντες*
вклю-ча́ть	*ανοίγω*	штраф	*πρόστιμο*
встреча́ть	*συναντάω*	вздра́гивать	*ανατριχιάζω*

Όπως διαπιστώνεται από τα παραπάνω παραδείγματα, η Ρωσική διαθέτει λέξεις με ένα, δύο, τρία ή ακόμη και τέσσερα σύμφωνα στην αρχή της λέξης. Αντίθετα στην Ελληνική, ο ανώτατος αριθμός συμφώνων στην αρχή της λέξης είναι τρία, με την προϋπόθεση ότι το πρώτο σύμφωνο είναι το **σ**:

Παραδείγματα:

σ+πλ *σπλήνα*
σ+πρ *σπρώχνω*
σ+κλ *σκλάβος*
σ+τρ *στροφή*

Είναι αναμενόμενο, επομένως, τα τριμελή και τετραμελή συμπλέγματα στην αρχή της ρωσικής λέξης να προκαλούν δυσκολία στους σπουδαστές. Κάποια από τις πιο συνήθεις ακολουθίες συμφώνων αποτυπώνονται στις ακόλουθες λέξεις:

Παραδείγματα:

стр	страни́ца	*σελίδα*
скр	скрыва́ть	*κρύβω*
спр	спра́шивать	*ρωτάω*
скл	скле́ивать	*κολλάω*
вкл	включа́ть	*ανοίγω (για ηλεκτρική συσκευή)*
взр	взросле́ть	*μεγαλώνω*
взл	взлета́ть	*πετάω προς τα πάνω*
здр	здра́вствуй	*γεια σου*
сбр	сбра́сывать	*ρίχνω προς τα κάτω*

Το πιο συχνό σύμπλεγμα δύο συμφώνων που απαντά σε αρχική θέση λέξης είναι το **пр** όπως στις λέξεις **пр**а́вда *αλήθεια,* **пр**а́вильный *σωστός,* **пр**о́шлый *περασμένος.*

§2.3. Σύμφωνα στο εσωτερικό της λέξης

Κανόνες ορθογραφίας

Υπάρχουν συνδυασμοί συμφώνων μέσα στη λέξη στα οποία το ένα από τα δύο σύμφωνα δεν προφέρεται αλλά πάντοτε γράφεται. Για να καταλάβουμε εάν γράφουμε το σύμφωνο που δεν ακούγεται πρέπει να θυμηθούμε μια ομόρριζη λέξη στην οποία το σύμφωνο αυτό ακούγεται, π.χ. **ра́до<u>ст</u>ный** *χαρούμενος* αλλά **ра́до<u>ст</u>ь** *χαρά*. Εάν δεν υπάρχει ομόρριζη λέξη, θα πρέπει να απομνημονεύσουμε την ορθογραφία της λέξης.

- Στο σύμπλεγμα **стн** δεν προφέρεται το σύμφωνο **т:**
  Παραδείγματα:

		ομόρριζη λέξη	
че**стн**ый	*τίμιος*	че**ст**ь	*τιμή*
ше**стн**адцать	*δεκαέξι*	ше**ст**ь	*έξι*
ра́до**стн**ый	*χαρούμενος*	ра́до**ст**ь	*χαρά*

- Στο σύμπλεγμα **стл** δεν προφέρεται το σύμφωνο **т:**
  Παραδείγματα:

		ομόρριζη λέξη	
сча**стл**и́вый	*ευτυχισμένος*	сча́**ст**ье	*ευτυχία*
зави́**стл**ивый	*ζηλιάρης*	за́ви**ст**ь	*ζήλια*

- Στο σύμπλεγμα **здн** δεν προφέρεται το σύμφωνο **д:**
  Παραδείγματα:

пра́**здн**ик	*γιορτή*	δεν υπάρχει ομόρριζη λέξη	
звё**здн**ый	*έναστρος*	зве**зд**а́	*αστέρι*

- Στο σύμπλεγμα **вств** δεν προφέρεται το πρώτο σύμφωνο, το **в:**
  Παραδείγματα:

чу́**вст**во	*συναίσθημα*	δεν υπάρχει ομόρριζη λέξη	
чу́**вств**овать	*νιώθω*	δεν υπάρχει ομόρριζη λέξη	
здра́**вств**уй	*γεια σου*	здра́**в**ие	*υγεία*

§2.4. Σύμφωνα στο τέλος της λέξης

Στη Ρωσική επιτρέπεται το τέλος της λέξης να λήγει σε ακολουθίες δύο, τριών ακόμα και τεσσάρων συμφώνων. Τέτοιες ακολουθίες συμφώνων απαντούν:

- Σε συντομευμένες μορφές επιθέτων:
  Παραδείγματα:

твёрд	*σκληρός*
добр	*καλός*
быстр	*γρήγορος*
тускл	*αμυδρός*

- Στη γενική πληθυντικού ορισμένων ουσιαστικών:

  Παραδείγματα:

букв	*των γραμμάτων*
травм	*των τραυμάτων*
жертв	*των θυμάτων*
иску́сств	*των τεχνών*
сво́йств	*των ιδιοτήτων*

- Σε μερικά ουσιαστικά αρσενικού και θηλυκού γένους:

  Παραδείγματα:

ско́рость	*ταχύτητα*
жизнь	*ζωή*
борщ	*είδος σούπας*
корм	*τροφή*

Στην Ελληνική μόνο τα σύμφωνα ***σ*** και ***ν*** απαντούν στο τέλος της λέξης, π.χ. *προϊόν*, *παίζεις*. Υπάρχουν ωστόσο λέξεις που προέρχονται από την καθαρεύουσα ή δάνειες λέξεις οι οποίες λήγουν σε περισσότερα από ένα σύμφωνα, π.χ. *φιόρδ, τεστ, τανκς.*

Ενότητα 3. Τονισμός και επιτονισμός

§3.1. Τονισμός λέξεων

Στη Ρωσική ο τόνος δεν σημειώνεται στην ορθογραφία. Στον προφορικό, όμως, λόγο η τονισμένη συλλαβή διαχωρίζεται από τις άτονες συλλαβές με βάση την ένταση της άρθρωσης, τη διάρκεια της προφοράς και το ύψος της φωνής.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό του ρωσικού τόνου είναι η *κινητικότητά* του, δηλαδή η μετακίνησή του από μια συλλαβή σε μια άλλη για τον σχηματισμό διαφόρων γραμματικών τύπων. Στο θηλυκού γένους ουσιαστικό **голова́** *κεφάλι*, για παράδειγμα, παρατηρούμε πως ο τόνος μετακινείται από την κατάληξη της λέξης στο θέμα στην αιτιατική ενικού.

Παραδείγματα:

(Ονομαστική)	голова́
(Γενική)	головы́
(Δοτική)	голове́
(Αιτιατική)	**го́лову**
(Οργανική)	(с) голово́й
(Προθετική)	(в) голове́

Διάβασε τις ακόλουθες λέξεις και παρατήρησε πώς τονίζονται. Σχολίασε τις μεταξύ τους διαφορές ως προς τη θέση του τόνου.

Παραδείγματα:

А.	де́вушка	*κοπέλα*
	иску́сство	*τέχνη*
	рели́гия	*θρησκεία*
	полити́ческий	*πολιτικός*
	языкове́д	*γλωσσολόγος*
	энциклопеди́ческий	*εγκυκλοπαιδικός*
В.	до́мик	*σπιτάκι*
	до́суха	*στεγνά*
	по́дкуп	*εξαγορά*

голубова́тый	*πιο γαλάζιος*
реша́ла	*αποφάσιζα*
большо́й	*μεγάλος*
взяла́	*πήρα με τα χέρια*
черно́та́	*μαύρισμα*
ско́вороды	*τηγάνια*

Στις λέξεις της ομάδας Α, ο τόνος εμφανίζεται σε διάφορες συλλαβές και, συγκεκριμένα, από την τελευταία συλλαβή μέχρι την προ-προπαραλήγουσα, δηλαδή την τέταρτη από το τέλος. Στις λέξεις της ομάδας Β, ο τόνος εμφανίζεται σε διάφορα υποσυστατικά της λέξης, όπως, για παράδειγμα, το θέμα (π.χ. д**ó**сух-а), το πρόθημα (π.χ. п**ó**д-куп), την κατάληξη (π.χ. черно-т**á**), κ.λπ. Αντίθετα, σε άλλες γλώσσες ο τόνος είναι σταθερός σε μια συγκεκριμένη συλλαβή. Για παράδειγμα, στα φινλανδικά και τα τσέχικα ο τόνος πέφτει πάντα στην πρώτη συλλαβή της λέξης ενώ στα γαλλικά στην τελευταία.

Η Ελληνική μοιάζει πολύ με τη Ρωσική ως προς τον τονισμό των λέξεων.

1. Μια βασική ομοιότητα είναι η κινητικότητα του τόνου μεταξύ διαφόρων γραμματικών τύπων μιας λέξης.

Παραδείγματα:

άνθρωπος	ανθρώπου	Ελληνική
θάλασσα	θαλασσών	
бородá	бóроды	Ρωσική
‘γενειάδα’	‘γενειάδες’	
зéркало	зеркалá	
‘καθρέφτης’	‘καθρέφτες’	
колесó	колёса	
‘τροχός’	‘τροχοί’	

2. Επίσης και στις δύο γλώσσες οι λέξεις μπορεί να αλλάξουν σημασία αν μετακινηθεί ο τόνος. Πρόσεξε τα παρακάτω παραδείγματα:

Ρωσική		**Ελληνική**
óрган оргáн	*μέρος του σώματος* *μουσικό όργανο*	πίστη πιστή
мýка мукá	*βάσανο* *αλεύρι*	γέρος γερός
мóю мою́	*πλένω* *δικιά μου*	φόρα φορά
áтлас атлáс	*γεωγραφικό* *ύφασμα*	παίρνω περνώ	(διαφορετική ορθογραφία αλλά ίδια προφορά)
пýща пищá	*τρόφιμα* *τσιρίζοντας*	πάνω πανό

Πίνακας 3.1: Ζεύγη λέξεων με διαφορετικό τόνο

3. Στην Ελληνική υπάρχει ο περιορισμός της τρισυλλαβίας που απαγορεύει τον τόνο να ξεπεράσει την προπαραλήγουσα, ενώ στη Ρωσική ο τόνος μπορεί να εμφανιστεί και στην προ-προπαραλήγουσα.

Παραδείγματα:

πρóβλημα – προβλήματα Ελληνική
фоýрнарнс – фоурнáрнедес
трéбовало *απαιτούσε* Ρωσική
бáбушкины *της γιαγιάς*

Στη Ρωσική οι προθέσεις, οι σύνδεσμοι και τα διάφορα μόρια συνήθως δεν τονίζονται. Επομένως είναι αδύνατον να σταθούν αυτόνομα στο λόγο και αναγκάζονται να φιλοξενηθούν από άλλες λέξεις, δηλαδή να προφερθούν μαζί με λέξεις που έχουν πλήρες νόημα, όπως είναι τα ουσιαστικά, τα ρήματα, τα επίθετα, τα επιρρήματα, κ.λ.π.

Παραδείγματα:

онá не знáет *αυτή δεν ξέρει*
за дóмом *πίσω από το σπίτι*
отéц и мáть *πατέρας και μητέρα*
ко мнé *σ' εμένα*

Οι κανόνες κινητικότητας του τόνου, αφενός είναι πάρα πολλοί, αφετέρου δεν μπορεί να ενωποιηθούν σε έναν έστω σύνθετο κανόνα που να εξηγεί την κινητικότητα του τόνου για όλες τις κατηγορίες λέξεων. Αυτό το γεγονός φυσικά προκαλεί ιδιαίτερη δυσκολία στους σπουδαστές και έχει αποτελέσει αντικείμενο εκτεταμένης μελέτης από Ρώσους γλωσσολόγους σε πολλά επιστημονικά βιβλία ρωσικής φωνολογίας και γραμματικής.[6]

§3.2. Βασικά επιτονικά σχήματα

§3.2.1. Επιτονισμός δηλωτικών/καταφατικών προτάσεων

Στη Ρωσική υπάρχουν αρκετοί τύποι επιτονισμού, δηλαδή είδη μελωδίας που επενδύουν το λόγο των ομιλητών. Η μελωδία είναι η χαρακτηριστική διακύμανση της φωνής, η οποία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τον ρυθμό με τον οποίο πάλλονται οι φωνητικές χορδές και διαφοροποιείται ανάλογα με το αν κάνουμε μια ερώτηση (π.χ. *Ο Αντώνης διάβασε τα μαθήματά του;*) ή απλώς δηλώνουμε κάτι (π.χ. π.χ. *Ο Αντώνης διάβασε τα μαθήματά του*.) ή καλούμε κάποιον (π.χ. *Αντώνη, έλα εδώ!*).

Στη Ρωσική, η πιο διαδεδομένη μελωδία είναι αυτή που συνδέεται με τις απλές δηλωτικές/καταφατικές προτάσεις (Σχήμα 3.1). Αυτό το επιτονικό σχήμα χρησιμοποιείται όταν ο ομιλητής θέλει να αφηγηθεί κάτι και το νόημα της πρότασης έχει ολοκληρωθεί. Η συλλαβή της λέξης στην οποία δίνεται μεγαλύτερη έμφαση, εστιάζει δηλαδή ο ομιλητής, έχει ανοδική μελωδία (βλ. κόκκινο πλαίσιο στο Σχήμα 3.1) ενώ στη συνέχεια η μελωδία πέφτει.

[6] Βλ. μεταξύ άλλων, Зализняк А.А. *Грамматический словарь русского языка. Словоизменение*. Москва, «Русский язык», 1977, 71- 90.

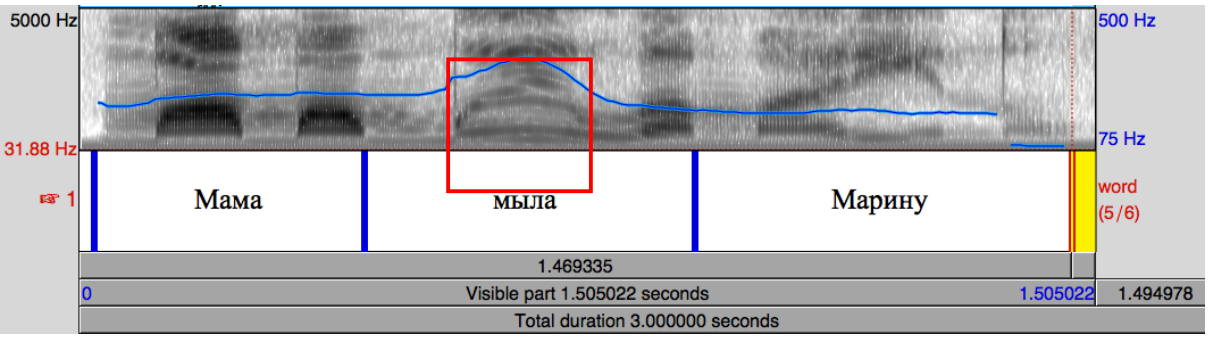

Σχήμα 3.1: Επιτονική μελωδία καταφατικών προτάσεων (με έμφαση στη δεύτερη λέξη ***мы́ла***)[7]

Παραδείγματα:

Мы купи́ли бук**е́т** в магази́не.
Αγοράσαμε μπουκέτο στο μαγαζί.

Сестра́ куп**ы́**ла цветы́.
Η αδερφή αγόρασε λουλούδια.

Вот цвет**о́**чный магази́н.
Νά το ανθοπωλείο!

Το ίδιο επιτονικό σχήμα χρησιμοποιείται επίσης όταν ο ομιλητής θέλει να εκφράσει συμβουλή ή/και επιθυμία.

Παράδειγμα:

Мы бы хоте́ли купи́ть ма́ме цвет**ы́**.
Θα θέλαμε να αγοράσουμε στη μαμά λουλούδια.

Στην Ελληνική, όπως και στη Ρωσική, οι απλές καταφατικές προτάσεις έχουν συνήθως πτωτική μελωδία στο τέλος του εκφωνήματος (βλ. κόκκινο πλαίσιο στο Σχήμα 3.2). Επιπλέον, ο ομιλητής εστιάζει συνήθως στην τελευταία λέξη της πρότασης. Για παράδειγμα, στην πρόταση ***Η μαμά λύνει τη Μαρίνα*** (ως απάντηση στην ερώτηση *Τι συμβαίνει τώρα;*), η εστίαση είναι στη λέξη *Μαρίνα*. Οι λέξεις που προηγούνται έχουν ανοδική μελωδία (βλ. κίτρινα πλαίσια στο Σχήμα 3.2).

[7] Ευχαριστούμε τον Δρ. Άγγελο Λέγγερη για την ηχογράφηση και τη φωνολογική επεξεργασία των εκφωνημάτων που παρουσιάζονται στα Σχήματα 3.1, 3.2., 3.3. και 3.4.

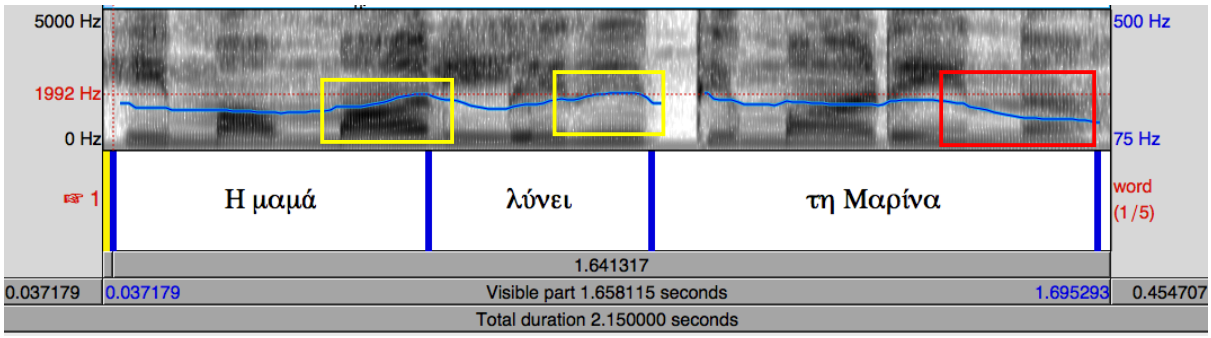

Σχήμα 3.2: Επιτονική μελωδία καταφατικής πρότασης της Ελληνικής

§3.2.2. Επιτονισμός ερωτηματικών προτάσεων ολικής αγνοίας

Στη ρωσική γλώσσα στις ερωτηματικές προτάσεις ολικής αγνοίας, δηλαδή σε προτάσεις που δεν συνοδεύονται από ερωτηματικές λέξεις, η μελωδία στη λέξη που γίνεται η εστίαση *ανεβαίνει απότομα και αρκετά ψηλά,* και στη συνέχεια πέφτει, γίνεται δηλαδή *καθοδική* (βλ. κόκκινο πλαίσιο στο Σχήμα 3.3).

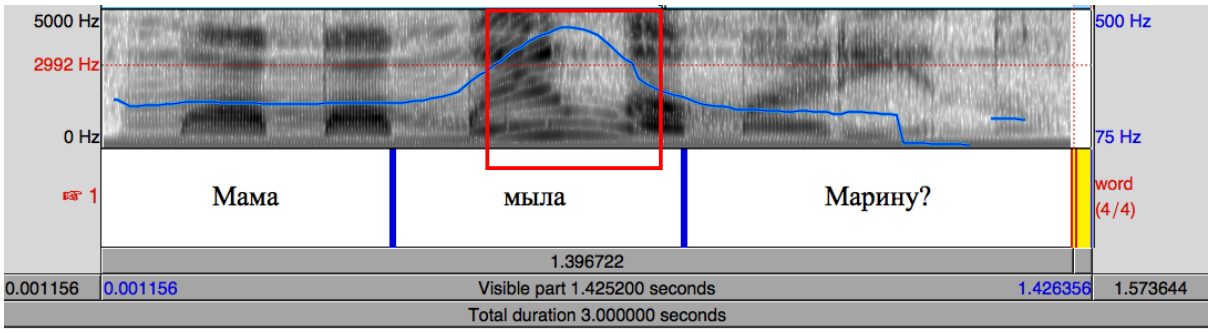

Σχήμα 3.3: Επιτονική μελωδία ερωτηματικής πρότασης ολικής αγνοίας της Ρωσικής (με έμφαση στη δεύτερη λέξη ***мы́ла***)

Παραδείγματα:

Мы идём в кино́?
Πάμε σινεμά;

Вы вчера́ смотре́ли фильм?
Χθές είδατε μια ταινία;

Το ίδιο επιτονικό σχήμα το συναντάμε επίσης στις εξής περιπτώσεις:

(α) Στην αναδιατύπωση της ερώτησης όταν θέλουμε να διευκρινιστεί η πληροφορία που μας παρέχει ο συνομιλητής μας.

Παράδειγμα:

Куд**á**? В кин**ó**?
Πού; Στο σινεμά;

(β) Όταν θέλουμε να διατυπώσουμε μια διαζευκτική ερώτηση:

Παράδειγμα:

Ты лю́бишь в**ó**ду или сок?
Σου αρέσει το νερό ή ο χυμός;

Στις ερωτηματικές προτάσεις υπάρχει σημαντική διαφορά σε σχέση με τις καταφατικές στο ύψος που φτάνει η μελωδία στη λέξη στην οποία εστιάζει ο ομιλητής. Στις ερωτηματικές προτάσεις το ύψος είναι πιο υψηλό από αυτό των δηλωτικών.

Άκουσε προσεκτικά τις ακόλουθες προτάσεις δίνοντας προσοχή στην αλλαγή της λέξης στην οποία εστιάζει η ερώτηση, η οποία αλλάζει αναπόφευκτα και τη συνολική σημασία της ερώτησης. Στην ερώτηση (α) μας ενδιαφέρει το εάν μιλάει ή όχι κάποιος τη Ρωσική, ενώ στη ερώτηση (β) μας ενδιαφέρει εάν μιλάει κάποιος τη Ρωσική και όχι κάποια άλλη γλώσσα.

Παραδείγματα:

(α)	- Вы **говорú**те по-русски? - Да, говорю́.	***Μιλάτε*** *ρωσικά;* Ναι, μιλάω.
(β)	- Вы говорúте **по-рýсски**? - Коне́чно. Я ру́сский.	*Μιλάτε* ***ρωσικά****;* *Φυσικά. Είμαι Ρώσος.*

Στην Ελληνική, οι ερωτηματικές προτάσεις ολικής αγνοίας έχουν *επίπεδη μελωδία* στη λέξη που γίνεται η εστίαση και μια χαρακτηριστική *άνοδο-πτώση* στο τέλος του εκφωνήματος. Για

παράδειγμα, αν η ερωτηματική μας πρόταση αφορά το αν *Η μαμά λύνει την Μαρίνα; (κι όχι κάποιο άλλο άτομο)*, τότε η τονισμένη συλλαβή της λέξης *Μαρίνα* προφέρεται με χαμηλό επιτονισμό (βλ. κίτρινο πλαίσιο στο Σχήμα 3.4), και ολόκληρη η άνοδος-κάθοδος βρίσκεται στην τελευταία συλλαβή του εκφωνήματος (βλ. κόκκινο πλαίσιο στο Σχήμα 3.4). Αυτό το 'ανεβοκατέβασμα' δεν είναι τόσο «απότομο» όσο το ανεβοκατέβασμα που παρατηρείται στη Ρωσική (βλ. κόκκινο πλαίσιο στο Σχήμα 3.3).

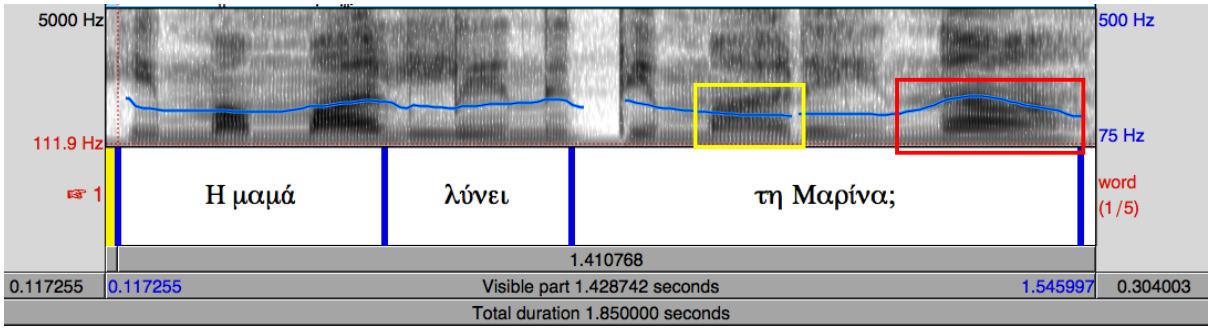

Σχήμα 3.4: Επιτονικό σχήμα ερώτησης ολικής αγνοίας με εστίαση στην τελευταία λέξη του εκφωνήματος